

Tarján Tamás

Körülöttünk, köztünk

MARTIN SPERR: VADÁSZJELENETEK ALSÓ-BAJORORSZÁGBÓL

A másság drámáját a megszokottól eltérő – más – körülmények között bemutatni: ésszerű, de kisé kiszámított ötlet. A Nemzeti Színház előadásának tagadhatatlan aktualitását, morális felelősségtudatát, korrekt játékbonyolítását nem kezdi ki e tény, ám az új játszóhely avatása, a nézők újszerű ülőterének kialakítása sem feledtetheti, hogy e négy évtizednél régebben íródott, majd 1969-ben megfilmesített színmű minden (alapvetően epikai természetű) összetevőjét már addig is, akkoriban is, azóta is sokszor láthattuk színházban, filmszínházban.

Martin Sperr – aki az ősbemutatón és a filmben is színésze volt (más-más szerepet játszva: előbb Rovóként, utóbb Abramként) a maga darabjának – a német (bajor) paraszti-kispolgári létmód kikezdehető, férges felületeit, intoleranciáját tette kritika tárgyává. Ez a vidéki, városellenes közösség – mely még az azonos rétegeken belül is alig ismeri az empátiát, szolidaritást – ellenszenve, indulatai számára mindent és mindenkit kipécéz, ami és aki a falu saját (egyébként általában hazug, korrupst vagy könnyen áthágott) normáitól, törvényeitől eltér. Lengyel menekültet és a második világháború utáni özvegy magányában szeretőt tartó nőt, kurvának bélyegzett fiatal lányt és ideggyenge kamaszt. Legfőképp pedig a homoszexuális hírében álló jövevényt. Addig nem nyugszik – és ehhez az események szerencsétlen összejátszása is segít –, amíg ki nem irtja magából a számára értelmezhetlent, elviselhetlent. Amikor a hajóvadászat eredményre vezet, sőt kétezer-ötszáz márka nyomra vezetési jutalmat is termel a településnek, kezdődhet a fasírtos, sörös evés-ivás, a nagy öszszebörülés, a dübörgő zene.

Alföldi Róbert a Nemzeti Színház Festőműhelyébe plántálta a premiért. A hatodik emeleti s eredeti funkciójában nyilván nem eléggé kihasznált hatalmas üzemi terem annyiban hűséges az alanti nagyszínházhoz, hogy itt is borzalmas az akusztika; persze ez nem színészi beszédhez van szabva eredetileg. Tömött zsá-

kokon kell végigkuperognunk a szünet nélküli száz percet. Ne panaszkodjunk, mert az oldalfalak díszletstációihoz tapasztott, olykor szimultán jelenetek eltérlik a figyelmet a kényelmetlenségről. Sőt, a csontropogás, infeszülés fiziológiailag hozzáhangol az erős sodrú megjelenítéshez. A publikum megoszlik, mert békaperspektívájából mindenki mást lát jól vagy kevésbé jól, így legintenzívebben a hozzá közel eső szegmensek természetes kiképzését és a benne történőket fogadja be, és a messzibb, takartabb zugoktól tart némi távolságot. E sorok írója például a faskamra-trófeafal-terményraktár-lacikonyha soron tanyázott, és a túlpárt bolt- és lakásbelsőiből látott kevesebbet. Amikor a színészek útja átszeli az ülőzsákokkal borított zöld műfüfű körszőnyeget, illetve midőn bizonyos képek még szorosabban maguk köré vonják a nézőket, a közönség szinte eggyé rándul, s részint eggyé a körgyűrűben bukdácsoló, veszteglő szereplőkkel is.

Menczel Róbert a bajor jellegzetességeket elhagyva hozta létre az aprólékosan kivitelezett díszlet állomásait. Daróczi Sándor jelmeztervező sem arra törekedett, hogy az 1948-as cselekményidőt hangsúlyozza az igénytelen, mégis pontosan jellemző ruhákkal. Perczel Enikő fordítása a tájszólási színekről mondott le. Az egyszerűsítés valamennyi fajtája a jelen irányába

mozdította a darabot. A *Vadász-jelenetek Alsó-Bajorországból* cím második eleme nem különösebben lényeges. A harang mindenütt szól. Sört, kenyeret, húst mindenféle mérnek. A talpalávalót itt dorogiak, svábok szolgáltatják (Dorogi Sváb Party zenekar).

A leltározón epizodikus szerkezetű színművet rendezve Alföldinek sokfelé kellett pillantania. Nem mindennek lelte meg a helyét, valóság és absztrahálás sem mindig egészítette ki egymást. A száradni akasztott mosott ruhákból, ágyneműből egész este csöpög a víz – az öngyilkos Rovo tessék-lássék temetése ehhez képest értelmetlen, kényszerű térképzésben szórja szét a gyászolókat. A kisebb valóságok kidolgozottabbak a súlyosabb valóságdaraboknál. Néhány szereplőre nem jutott elég figyelem vagy találékonyság; esetleg maguk a színészek vették kevéssé a lapot. Földi Ádám semmit sem tudott kezdeni a gyámoltalan Pappal (pedig Sperr még az istenbizonyítás nehézségeit is begyömöszölte a szövegbe), Gerlits Réka futkorászásból próbálta megfogalmazni a Menekült nőt, Söp-
tei Andrea (Paula, irodai alkalmazott) eltűnedezett a városivá lett hölgy ruháiban, Péterfy Bori (Hentesné) megint a „nemzetis” (elég vegyes) stílust – és a megfelelő artikulációt – nem találta.

FENT: Stohl András és Farkas Dénes

BALRA: Stohl András (Abram),
Tompos Kátya (Tonka) és
Farkas Dénes (Rovo)

JOBBRA: Hollósi Frigyes (Csonti),
Hevér Gábor (Georg),
Murányi Tünde (Zenta) és
Sinkó László (Polgármester)

Schiller Kata felvételei

A belsőbb körön stabil alakítások karéja húzódik. Csonti sírásó hangoskodó, elpusztíthatatlan figuráját a mindig precíz kismester Hollósi Frigyesre öntötték, a cserfesen gonosz Zenta napszámosnőt Murányi Tündére. (Milyen közel van Bajorországhoz az amerikai Dél is! Mintha Murányi Tennessee Williams *Orfeusz alászáll* című drámájában, e színházban vitt szerepét, Dolly Hammát élhetné újra most – holott egészen más a két egzisztencia.) Hevér Gábor szolga Georgja a falu mitugrász főkolomposaként, Sinkó László cinikus-felülemelkedőn kívülálló Polgármesterként mintáz elsőrangút. Az egyetlen egészséges, kétoldalú férfi–nő párkapcsolatot sem ismerő színmű reménybeli (vagy inkább reménytelen) házasulandó párját Básti Juli (Mária, Rovo anyja) felizzítottabb vehemenciával, Szarvas József (Volker) csöndesülni és csöndesíteni próbálva formálja meg. Molnár Piroska szoborszerűségében is mozgékony Barbara napszámosnője kiemelkedő teljesítmény: látélet az anyáról, aki rendre az elfajzott fia miatt válik földönfutóvá – de ha a fiú netán tényleg elfajzott, arról nem csekély részben az érzéketlen anya, a rossz nevelő tehet.

Voltaképp kicsoda is Abram? Alföldi (s a két dramaturg, Perczel Enikő és Vörös Róbert) mintha csak a szexuális mássága miatti vergődőt keresné és láttatná benne, a sorsát fogadkozásai ellenére uralni képtelen, a biszexualitásban, önmegtartóztatásban menedéket ingatagul kereső férfit kevésbé. A múlt és a közelmúlt, a családi vesszőfutás és a háborús trauma csak magyarázza, de nem menti, hogy Abramban ott lapul és ki is tör a potenciális gyilkos. Stohl András tiszta ingű s vágya szerint tiszta szívű parasztleányt vérrrel telefrecskelve vezetik el. A rendezés és a vívódóan emelt fejű, befelé is hallgató színészi játék az áldozatra mutat rá. Az öntörvényűsége, másságra – s nem a gének önzésére. Pedig Abram azt vágja oda a bizonyára tőle terhes Tonkának: nem kell a közös élet, nem kell a közös gyerek, az én életem csak az én életem! Ha ezt az önzést súlyának megfelelően tekintjük (úgy is, mint a Tonka-gyilkosság egyik kiváltó okát), a férfi nem sokkal jobb, mint a kivétel nélkül maguknak élő, csak épp szimplább falusiak. Tompos Kátya rebbenő Tonkája légies válaszokat ad az őt érő atrocitásokra. A csábító-csábuló Volkerral való, elhúzott, alantas jelenetet s az Abrammal történő rövid összeborulást, a sérülékeny bizakodás jelenetét is főleg neki köszönheti az előadás. Farkas Dénes jó választás a háborúban odaveszett apja siratásától is megbomlott Rovo rándulásaira. Kialakulatlan személyiségének oltalomkeresése úgy felajzza a férfiszerelemre éhes Abramot, hogy épp az éteribb összeborulás, a megszégyenítő in flagranti okozza végleges vesztét a falu véstörvényszéke előtt. (A főszereplő ekkor csak felajzott; elfajzott a baltás vérontáskor lesz.) Az Abram–Rovo páros levegőbe emelése (a szarvas- és őztróféas falon, ipari létrákon állva megy végbe a férfi-erkélyjelenet) az előadást többnyire jól kézben tartó Alföldi egyik legszebb elgondolása. Poétikum a vaskos narratívában.

Kampóról lógó nyers húсок, iszonytató döngésű favágás, késfenés, sipítőan megemelt kiáltozások, vallató fényű kézilámpák, sunyi tiltakozás a felszín hajbókolása alatt, sírásófigura, sör, zabálás, pufogó zene: ezektől az elkoptatott jelektől, jelzésektől vaskos a narratíva. Kissé megszikkadt eszköztár, melyet Festőműhely és játékintenzitás, súlypontozás és motívumrokonítás sem újít meg mindenestül. Csak hát a *Vadászjelenetek...*-re valószínűleg ezer év múlva sem mondhatják majd, hogy „elavult” – nem-hogy mi mondhatnánk, itt és ma.

MARTIN SPERR: VADÁSZJELENETEK ALSÓ-BAJORORSZÁGBÓL (Nemzeti Színház, Festőműhely)

Fordította: Perczel Enikő. **Díszlet:** Mencil Róbert. **Jelmez:** Daróczi Sándor.

Dramaturg: Perczel Enikő, Vörös Róbert. **Rendező:** Alföldi Róbert.

Szereplők: Molnár Piroska, Stohl András, Tompos Kátya, Básti Juli, Farkas Dénes e. h., Szarvas József, Sinkó László, Hevér Gábor, Murányi Tünde, Péterfy Bori, Hollósi Frigyes, Söptei Andrea, Gerlits Réka, Földi Ádám, Ducsa Ábel, Reynolds William.

Közreműködik a Dorogi Sváb Party zenekar.

Az nem kétséges, hogy Örkény István drámaíróként (is) bevont a magyar klasszikusok sorába. A színházak játérendjét nézve azonban ez mintha csak két darabjára lenne érvényes, a *Tótkéra* és a *Macskajátékra*. Nemcsak azért, mert eddig mindkettőt több mint harmincszor mutatták be magyar színházak, hanem mert kivívták a klasszikusoknak ma kijáró tiszteletlenséget: a továbbgondolást, az átrendezést, az átírást is. A *Pisti a vérzivatarban* sokáig csaknem hasonlóan népszerű volt, ám az ezredforduló óta már alig mutatták be újra, Marton László 2004-es vigszínházi újrarendezése pedig éppen a mű aktuális időszertűtlenségét bizonyította. Ettől persze még feltámadhat.

A *Kulcskeresők* a negyedik a listán, erősen lemaradva, az új évezredben pedig egyetlen bemutatójáról tud az Örkény István-honlap (2008. december 20.: Magyar Kereskedelmi és Vendéglátó-ipari Múzeum, rendezte: Szitás Barbara). Keszég László mostani kaposvári rendezését mérlegelve mindettől nem tekinthetünk el. Részint mert a manapság kivételesen színvonalasnak mondható előadás nem hivalkodik látványosan aktualizáló olvasattal, részint mert a darab megírása óta eltelt három és fél évtized éppen elegendő lehet ahhoz is, hogy teljesen elavuljon, de ahhoz is, hogy újraéledjen. Formai eszközök és műfajok elavulásában egyébként éppúgy nem hiszek, mint fejlődésükben. Ezek a kordivathoz, ízléshez igazodva bármikor le- és felcserélhetők. De az az allegorikus abszurd, amely a *Kulcskeresők* műfajának, formai keretének tekinthető, manapság biztosan nem különösebben népszerű, nem is beszélve arról, hogy ez az allegória erősen racionális természetű: a Bolyongó kérdve kifejtő módszerrel, bár hamis, mégis szoros logikával magyarázza el, miért győzelem a vesereség. Ám ha a szövegben van elegendő időszertű szellemi izgalom, meg lehet találni a kifejezéséhez szükséges ma is hatásos eszközöket.

Kérdés lehet azonban, mennyi ma érvényes problémát feszeget a mű. S ez azért is könnyen végiggondolható, mert a *Kulcskeresők*ben kivételesen jól szétválasztható az alapgonddal és az az életanyag, amelyen a szerző demonstrálja. Ráadásul